

ВІДГУК

офіційного опонента на кандидатську дисертацію

Скриннік Юлії Сергіївни

**«ДИСКУРСИВНА ВАРІАТИВНІСТЬ ВЕРБАЛЬНОЇ ТА
НЕВЕРБАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ МОВЦІВ ПРИ ЗМІНІ СОЦІАЛЬНИХ
РОЛЕЙ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)»,**

подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук

зі спеціальності 10.02.04 – германські мови

Поведінку людини здавна досліджують у фізіології, філософії, соціології, психології, культурології. Із середини ХХ століття зростаючий інтерес до цього феномену спостерігаємо і в лінгвістичній науці. Із затвердженням міждисциплінарної парадигми дослідники різних мов надають перевагу антропоцентричному підходу, що сприяє розширенню сфери знань про поведінку людини як носія мови і учасника комунікації, підвищує інтерес до особистісних і соціальних аспектів діяльності мовців, їхніх мовленнєвих дій і принципів комунікативної взаємодії.

У лінгвістичних дослідженнях комунікативно-дискурсивної спрямованості однією з центральних стає проблема опису парадигми мовленнєвої поведінки. У роботах останніх років часто роблять спроби розглянути різні зразки мовленнєвої поведінки, однак і досі не вироблений єдиний підхід щодо її дефініції та всебічного опису. Вивчення даної проблеми передбачає не лише звернення до різних стратегій і тактик поведінки людини в лінгвістичних термінах, але і визначення комплексу концептуальних змінних, на підставі яких будується будь-який зразок мовленнєвої поведінки. При цьому надзвичайно важливим є врахування конситуації спілкування, широкого дискурсивного оточення, визнання полікодового характеру людської комунікації. У зв'язку з цим **актуальність** дисертаційної роботи Ю. С. Скриннік, що присвячена дискурсивній варіативності вербальної та невербальної поведінки мовців

при зміні соціальних ролей, не викликає сумніву.

У центрі уваги дисертантки знаходиться дискурсивна особистість, яка гнучко реагує на дискурсивне оточення, зважаючи на всі компоненти комунікативного процесу, що дає змогу комплексно дослідити дії людини у певному комунікативному просторі і проаналізувати модуси її вербального та невербального існування. Авторку передусім цікавлять статусно-рольові характеристики інтерактантів, що впливають на їхній мовленнєвий репертуар і перебіг комунікації, а також конфігурації соціальних ролей (стереотипних моделей поведінки) в різних типах дискурсу. З'ясовано, що на реалізацію соціальних ролей дискурсивною особистістю здебільшого впливають такі чинники, як гендер, вік, соціальна група, психотип.

У роботі висунуто **гіпотезу**, яку по завершенні дослідження підтверджено, що в основі виконання соціальних ролей закладено принципи екологічного спілкування, які визначають дискурсивну поведінку особистості та вибір дискурсивних стратегій і тактик виконання соціальних ролей.

Заслуга дисертантки в тому, що **вперше** здійснено лінгвістичний аналіз вербальних, невербальних і надвербальних компонентів комунікації, що використовує дискурсивна особистість при виконанні соціальних ролей в інституційному і побутовому типах дискурсу; окреслено основні мовні та немовні засоби, що характеризують варіативність соціальних ролей; виокремлено комунікативні стратегії і тактики реалізації соціальних ролей в інституційному та побутовому типах дискурсу; виявлено дискурсивну специфіку взаємодії вербальних і невербальних компонентів комунікації при реалізації соціальних ролей у зазначених типах дискурсу. У цьому вбачається **наукова новизна** кандидатської дисертації Ю. С. Скриннік.

Обґрунтованість і достовірність викладених у роботі положень і висновків забезпечено узгодженістю теоретичних лінгвістичних підвалин дисертації, а також використанням низки релевантних лінгвістичних

методів до значного за обсягом ілюстративного матеріалу – 2180 діалогічних дискурсивних фрагментів, загальним обсягом 4186 сторінок (194,7 друк. арк.).

Завдання, поставлені у науковому дослідженні Ю. С. Скриннік, послідовно і логічно розв'язані у чотирьох розділах, що мають інформативні та аргументовані висновки. На схвалення заслуговує ретельний аналіз діалогічних дискурсивних фрагментів, що демонструють зміну конфігурацій соціальних ролей дискурсивною особистістю.

Безперечною є **теоретична цінність** рецензованої дисертації, що полягає у висвітленні специфіки оперування вербальними та невербальними компонентами комунікації під час виконання дискурсивною особистістю різних соціальних ролей, описанні варіативності взаємодії вербальних і невербальних компонентів комунікації з урахуванням прагматичних і дискурсивних параметрів їх функціонування. Здійснене дослідження робить внесок у розвиток лінгвопрагматики, теорії дискурсу, комунікативної лінгвістики, соціолінгвістики, а також пропонує шляхи оптимізації та забезпечення успішності мовної комунікації, мінімізації некооперативної поведінки комунікантів.

Практичну значущість роботи вбачаємо у можливості використання її основних положень у викладанні нормативних навчальних дисциплін «Теоретична граматики англійської мови», «Теорія мовної комунікації», у спецкурсах із прагмалінгвістики, дискурсології, соціолінгвістики, теорії невербальної комунікації, а також у подальших наукових розвідках студентів та аспірантів.

Кандидатська дисертація Ю. С. Скриннік має достатньо високий науковий рівень. Позитивне враження справляє лінгвістична обізнаність дисертантки, її дослідницькі здібності, уміння переконливо викласти власну точку зору. Розв'язуючи поставлені в дослідженні завдання, дослідниця висловлює нові та оригінальні думки, здійснює цікаві у

науковому відношенні спостереження стосовно сценаріїв і засобів реалізації соціальних ролей у побутовому та інституційному типах дискурсу з погляду принципів еколінгвістики.

На користь дисертантки значна **апробація** результатів дослідження. Ю. С. Скриннік виступила з доповідями на 13 міжнародних наукових конференціях. Основні теоретичні положення та висновки дисертації висвітлено у 14 публікаціях (заг. обс. 4,7 авт. арк.), з них чотири – у фахових виданнях України та дві – в іноземних виданнях.

Дисертацію чітко структуровано, виклад послідовний і аргументований. Роботу оформлено відповідно до чинних стандартів. Дисертантка опрацювала великий обсяг вітчизняної та зарубіжної літератури з проблематики дослідження (388 найменування вітчизняних і зарубіжних авторів, 10 лексикографічних джерел, 24 джерела фактичного матеріалу). Автореферат достатньо повно відбиває зміст і структуру дослідження та є ідентичним основним положенням і висновкам дисертації.

Усе зазначене вище дає змогу кваліфікувати кандидатську дисертацію Ю. С. Скриннік як завершену, ґрунтовну працю, що відповідає сучасному рівню лінгвістичних досліджень.

Водночас, хотілося б з'ясувати деякі питання, що виникли під час ознайомлення з дисертацією та висловити певні міркування.

1. Є декілька питань щодо понятійно-термінологічного апарату. У п. 1.2.3 дисертантка розмежовує поняття «мовна особистість» і «дискурсивна особистість», наголошуючи, що поняття «дискурсивна особистість» є більш виправданим с. 52, проте у висновках до першого розділу активно вживає обидва терміни як взаємозамінні с. 82–83. Бажано уточнити співвідношення понять «комунікативна стратегія» і «дискурсивна стратегія» с. 64, «комунікативна поведінка» с. 21, «мовленнєва поведінка» с. 83 і «дискурсивна поведінка» с. 85, а також пояснити використання терміну «питально-спонукальне речення» по

відношенню до *Can you get me a sleeper?* с. 112. Доречно зазначити критерії розмежування невербальних і надвербальних компонентів комунікації та пояснити, чому поставу і пози не можна зараховувати до кінесики с. 58.

2. Оскільки соціальні інститути істотно відрізняються один від одного та історично мінливі, інституційний дискурс не можна розглядати як однорідне явище. У зв'язку з цим виникають такі питання: Чи завжди інституційному спілкуванню властивий високий ступінь формальності с. 152? Чи можливе рівноправне рольове позиціонування у межах інституційного дискурсу? Чи достатньо коректним є твердження про авторитарний стиль жінок-керівників і демократичний стиль чоловіків-керівників, посилаючись на результати опитування, проведеного у 2013 р. одним дослідницьким центром? Чому обіцяння і прохання поєднані в одну тактику с. 142. і наявні лише у репертуарі мовців із субординативною соціальною роллю з огляду на взаємозалежність учасників інституційного дискурсу?

3. Дисертація містить статистичні дані про використання комунікативних тактик (процентне співвідношення). У зв'язку з цим доречно було б вказати метод отримання цих даних.

4. У тексті дисертації наявні окремі граматичні та стилістичні огріхи, русизмі, зокрема: «у ході» с. 19–20 замість «під час» або «впродовж»; «два різних типи» с. 100 замість «два різні типи»; «виділені» с. 31 замість «виокремлені»; «виділяється» с. 52 замість «виявляється»; «розрізняються характером» с. 52 замість «розрізняють за характером»; «включає в себе» с. 64 замість «включає» та ін.

Хочу наголосити, що зроблені зауваження не зменшують загальної високої оцінки дисертації, вони не стосуються змісту основних положень дослідження і не ставлять під сумнів достовірність отриманих результатів та сформульованих теоретичних висновків. Усі положення, винесені авторкою на захист, є теоретично новими, зробленими самостійно

внаслідок власного дослідження і цілком відповідають заявленій спеціальності.

Таким чином, на підставі ознайомлення з текстом дисертації, авторефератом і публікаціями вважаю, що дисертаційне дослідження **«Дискурсивна варіативність вербальної та невербальної поведінки мовців при зміні соціальних ролей (на матеріалі англійської мови)»** відповідає всім чинним вимогам Департаменту атестації кадрів Міністерства освіти і науки України, зокрема «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. зі змінами відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р. і № 1159 від 30.12.2015 р., а його авторка – **Скриннік Юлія Сергіївна** – заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови.

Офіційний опонент:

кандидат філологічних наук, доцент кафедри
англійської філології та міжкультурної комунікації
Інституту філології Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

О. В. Яшенкова

Відгук одержано 10.05.2019р.

Вчений секретар спецради Мр. Г.Г. Морозова